

Vizuální antropologie

Gero Fischer

gero.fischer@univie.ac.at

Tel: + 43 6642144296

Materiály

<http://slawistik.univie.ac.at/mitarbeiter/fischer-gero/>

Termíny přednášky:

12.10.11

19.10.11

02.11.11

16.11.11

30.11.11

14.12.11

Písemné koncepty závěr. prací: 19.10. 2011

Referáty: od 2.11.2011

Prezentace závěr. prací (= závěrečná zkouška): leden 2012

Cíle přednášky

Přednáška má obeznámit studenty s teorií a praxí vizualizace v oblasti antropologie, se vztahem mezi obrazovou a textovou rovinou, především ale s analýzou charakteru fotografického dokumentu a jeho interpretací.

Po absolvování přednášky mají studenti být s to aplikovat fotografickou metodu vizuální antropologie na konkrétním samostatně zvoleném (mini)projektu / tématu.

Četba

David Čeněk, Tereza Porybná (eds): Vizuální antropologie – Kultura žitá a viděná.
Praha 2010, str. 9 – 68, 219 – 288

Doporučená četba:

Tomáš Petráň: Ecce homo. Esej o vizuální antropologii. Pardubice 2011

D. Mrázková – VI. Remeš: Cesty československé fotografie, Praha, 1989

Sociálna fotografia na Slovensku, Bratislava 1974

VI. Birgus – J. Mlčoch: Česká fotografie 20. století, Praha 2009

Závěrečné projekty / zkoušky

Dispozice projektu
popis zvoleného tématu +
role vizuálních instrumentů

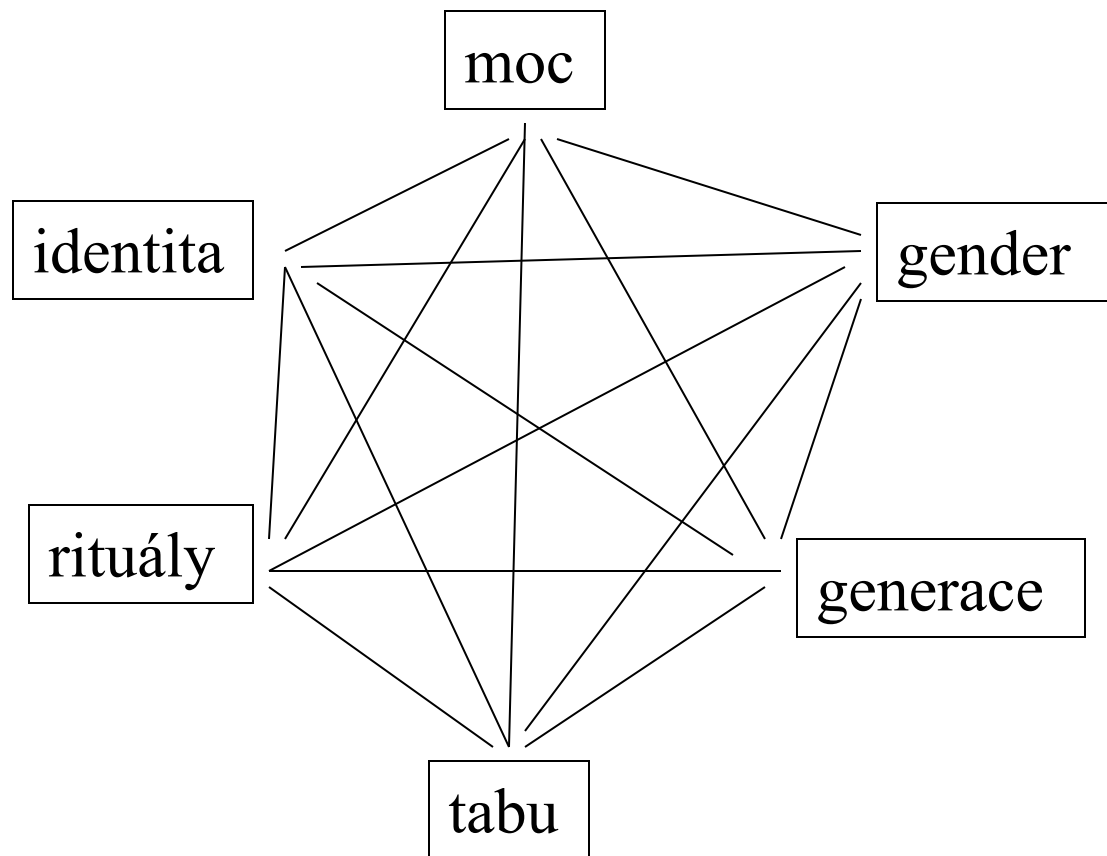
Termíny:
Písemný návrh tématu: 19. října
Referáty: 2., 16., 30. listopad, 14. prosinec 2011

Veřejná prezentace
výstava, PowerPoint apod.

Termín: leden 2012

stratifikace
hierarchie
kolektiv
rodina
etnos
...

corporate identity
vystupování
sebe prezentace
atributy
jazyk
chování
sankce
...

Úvodem

Je mimo vší pochybnost, že obraz a vůbec vizuální reprezentace mají v současné společnosti dominantní postavení, a to nejen v oblasti populární kultury. Svým „obratem k obrazu“ si prošly koncem 20. století i humanitní a společenské vědy a vizualita se stala předmětem živých diskusí napříč obory. Mezi nimi samozřejmě figuruje i antropologie, kde se otázka vizuální reprezentace nevyhnutelně prolíná s obecnějším problémem kulturní reprezentace a interpretace.

Tereza Probyná: Kultura žitá a viděná – proměny vizuálních reprezentací v antropologii. S. 9

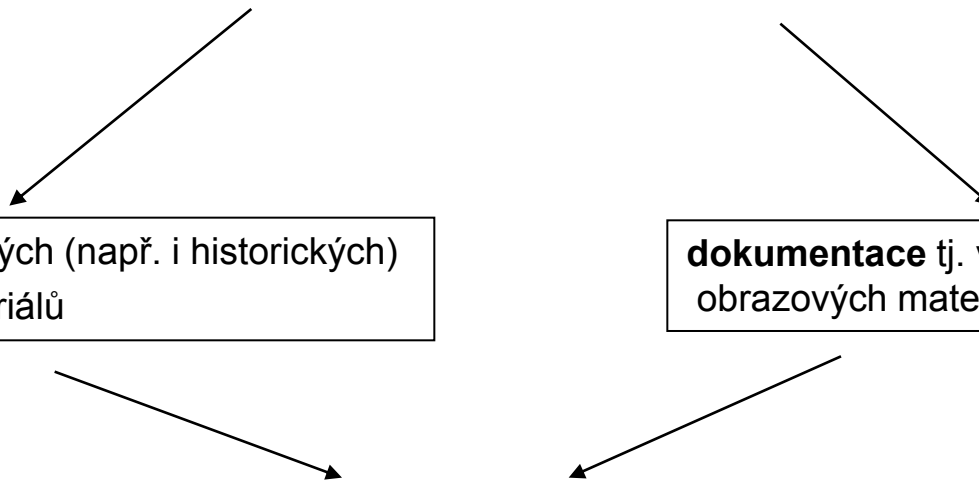
Vizuální antropologie – pokus o definici

„vizuální antropologie se zabývá studiem **vizuálních produktů kultury** a **možnostmi využití audiovizuálních médií** jako seriózní výzkumné metody“
(Čeněk – Porbyná s. 10)

interpretace daných (např. i historických)
obrazových materiálů

dokumentace tj. výroba (nových)
obrazových materiálů

vizuální studium kultury

Úkoly a cíle vizuální antropologie

- „přiblížit nám svět tak, jak jej prožívají druzí“ (Čeněk – Porybná s. 9)
 - archivace
 - zachování kulturního dědictví
- atd.

textová antropologie

vizuální antropologie /
mimotextová antropologie

Textová antropologie

Metodologické poznámky

Práce s textovými prameny

verifikovat

autentičnost

pravdivost

spolehlivost

obsah / charakter informací

Beletrie jako antropologický pramen

Autobiografická literatura

Vojtěch Jestřáb: Brno, můj Amacord; Hmatat až k nahotě

Július Satinský: Chlapci z Dunajskej ulice

Richard Wright: Black Boy <http://www.enotes.com/black-boy-wright>

Biografia de un Cimarrón: http://de.wikipedia.org/wiki/Miguel_Barnet

Deník Anne Frankové

Dopisy vandrovníků

atd. atd.

Jan Eskymo Welzl ???

Cestopisy

Vladimir Arsenjev: http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Arsenyev

Film: Dersu Uzala: <http://www.lycos.com/info/akira-kurosawa--dersu-uzala.html?page=2>

Cestopisná literatura: <http://de.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Reiseliteratur>

atd.

Literární fikce

Vlastimil Rada – Jaroslav Žák: Dobrodružství šesti trampů

Jurij Rytcheu – romány ze života Čukců

atd. atd.

„Triviální“ texty jako antropologické prameny

Všechny možné druhy tištěných i virtuálních textů

...

Textová vs. vizuální antropologie

Diskuse:

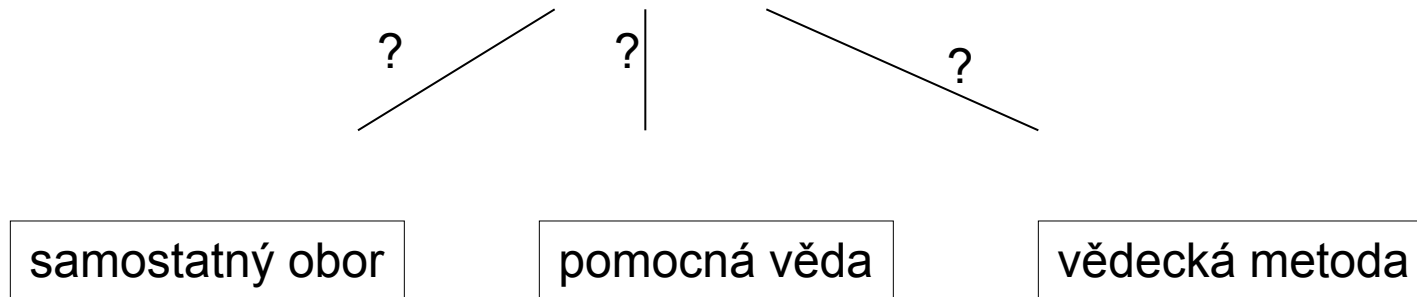
Platí-li rovnice

Vizuální antropologie = Textová antropologie + vizualizace ?

„Prostředky vizuální antropologie umožňují zcela jiný typ narace, než který nabízí tradiční textuální antropologie. Běžnou součástí výbavy každého terénního antropologa je dnes kamera, fotoaparát, diktafon a tužka s papírem. Prostředky textuální a vizuální antropologie se v rámci terénního výzkumu i publikace výsledků běžně kombinují. Je ovšem zřejmé, že s dalším rozvojem audiovizuálních záznamů bude význam vizuální antropologie jako způsobu studia a interpretace významně narůstat.“

(Soukup, s. 22)

Pozice vizuální antropologie

Milníky vizuální antropologie

Paul Hockings: Principles of Visual Anthropology, Berlin & New York, 1975, 1995

Sarah Pink: Visual Interventions. Applied Visual Anthropology. 2007

<http://www.berghahnbooks.com/title.php?rowtag=PinkVisual>

Marcus Banks – Howard Morphy (eds): Rethinking Visual Anthropology . London 1997

Edward Sherriff Curtis: The North American Indian. 1907-1930

Karl Heider: <http://www.der.org/films/filmmakers/karl-heider.html>

Jean Rouch: http://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Rouch

Margaret Mead: <http://kirjasto.sci.fi/mmead.htm>

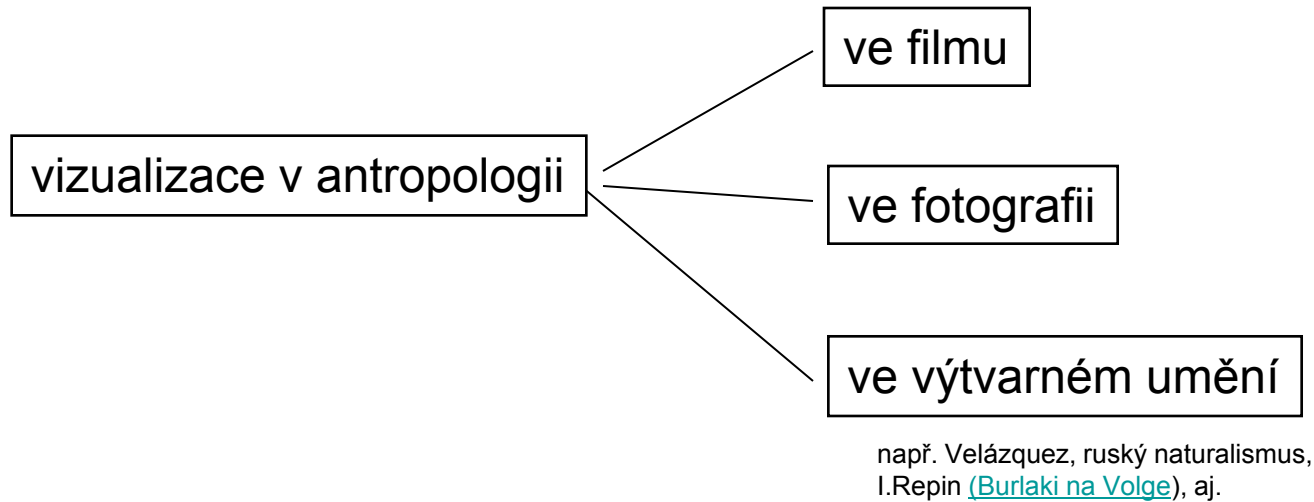
Tim Asch – Patsy Asch: The Ax Fight http://en.wikipedia.org/wiki/The_Ax_Fight

Robert Joseph Flaherty: http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_J._Flaherty

Hortense Powdermaker: http://en.wikipedia.org/wiki/Hortense_Powdermaker

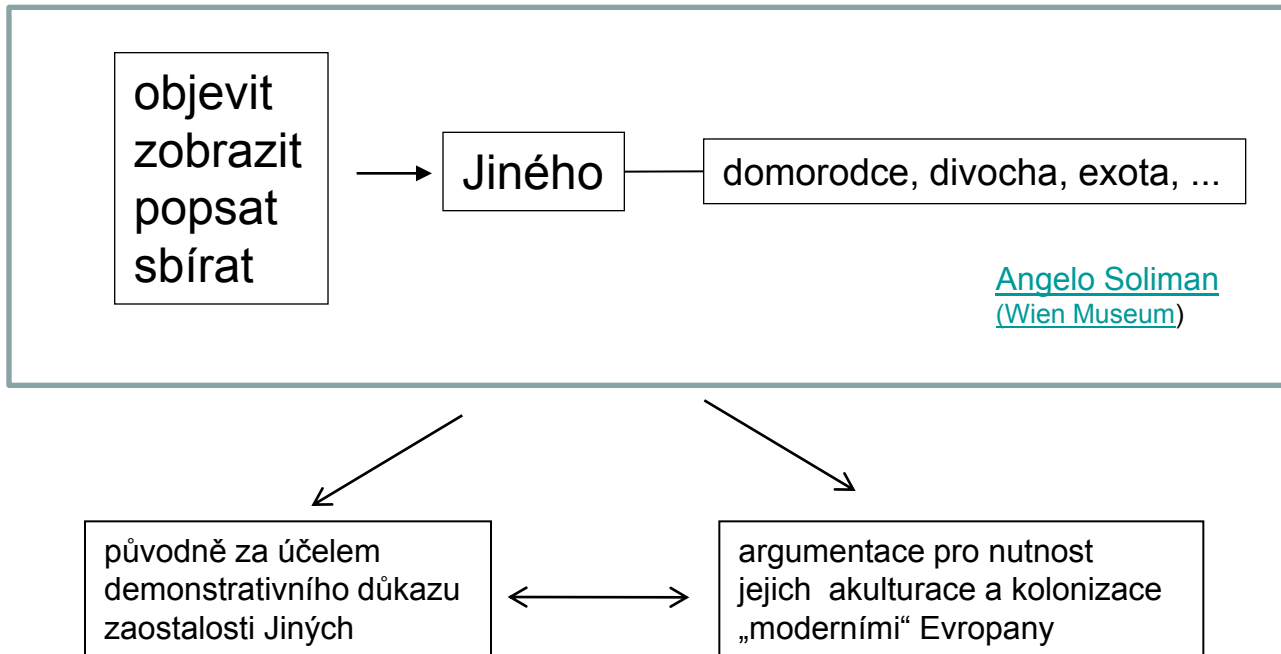
Sol Worth – John Adair: <http://isc.temple.edu/TNE/introduction.htm>

Přístupy k vizualizaci

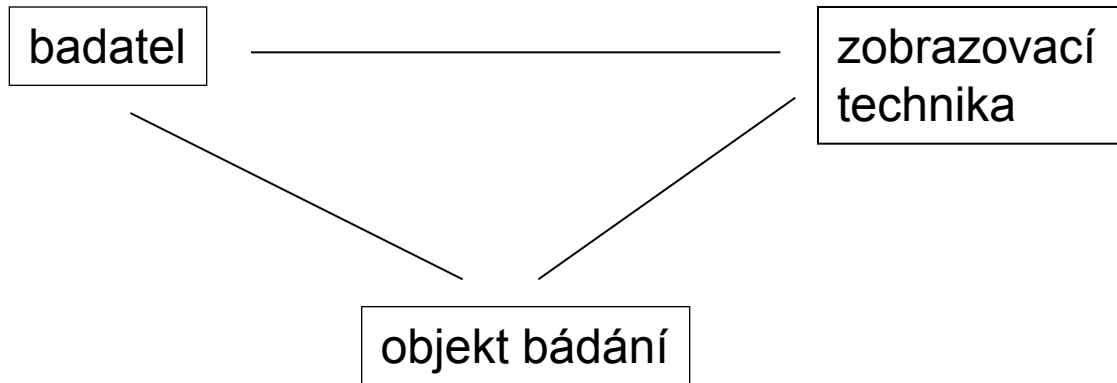

Vizualizace a cizost Jiného

jinakost, exotismus, kolonialismus

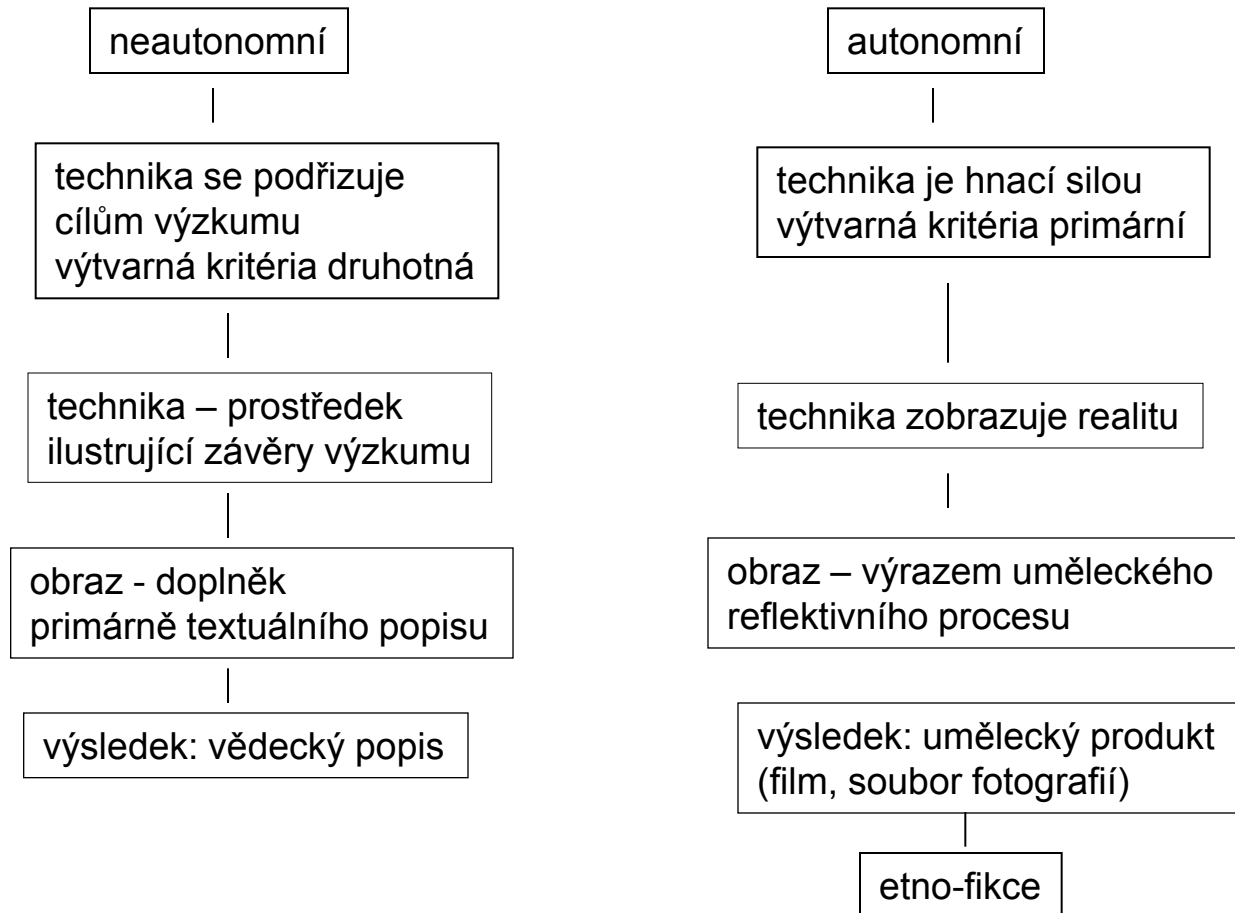

Vliv vizuálních přístupů na naraci

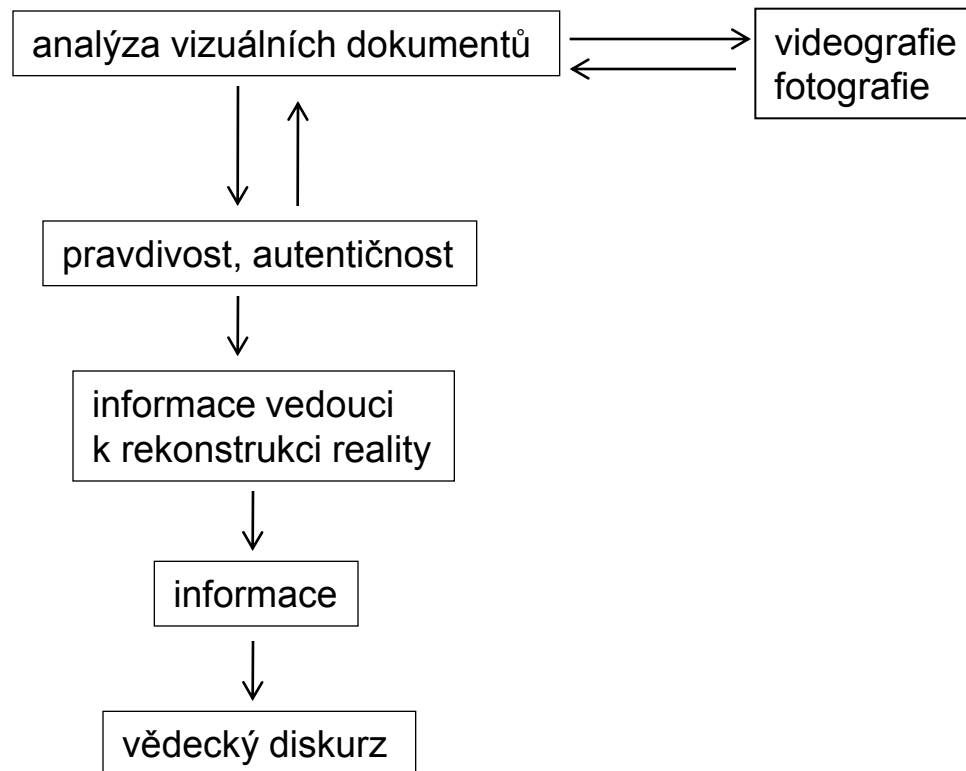

Role vizuální techniky

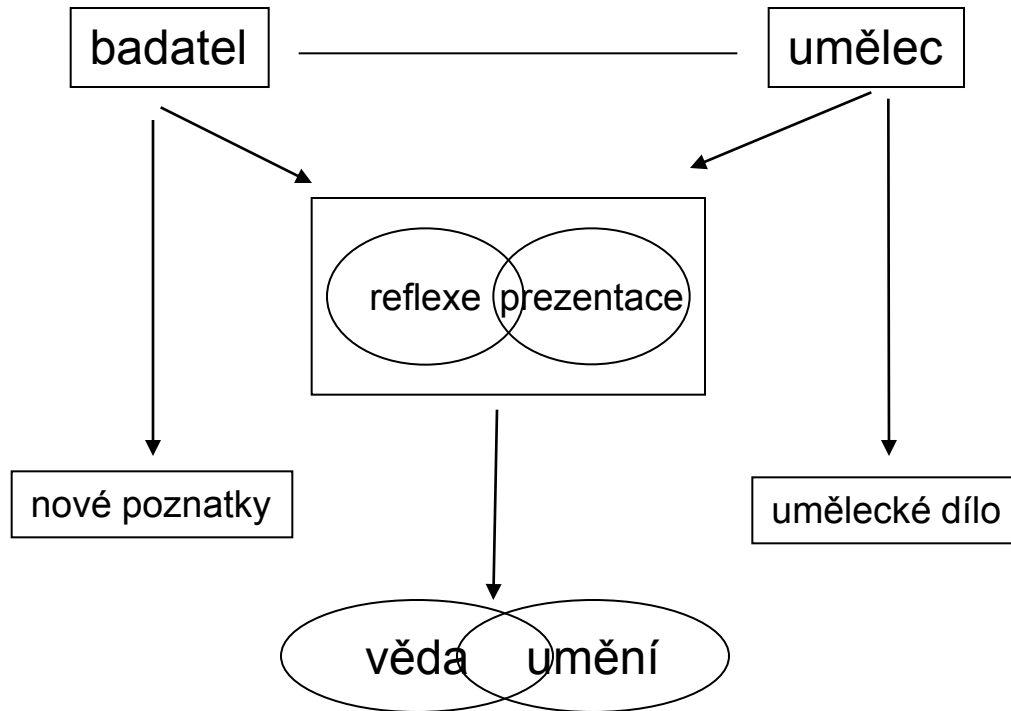
kamera, fotoaparát

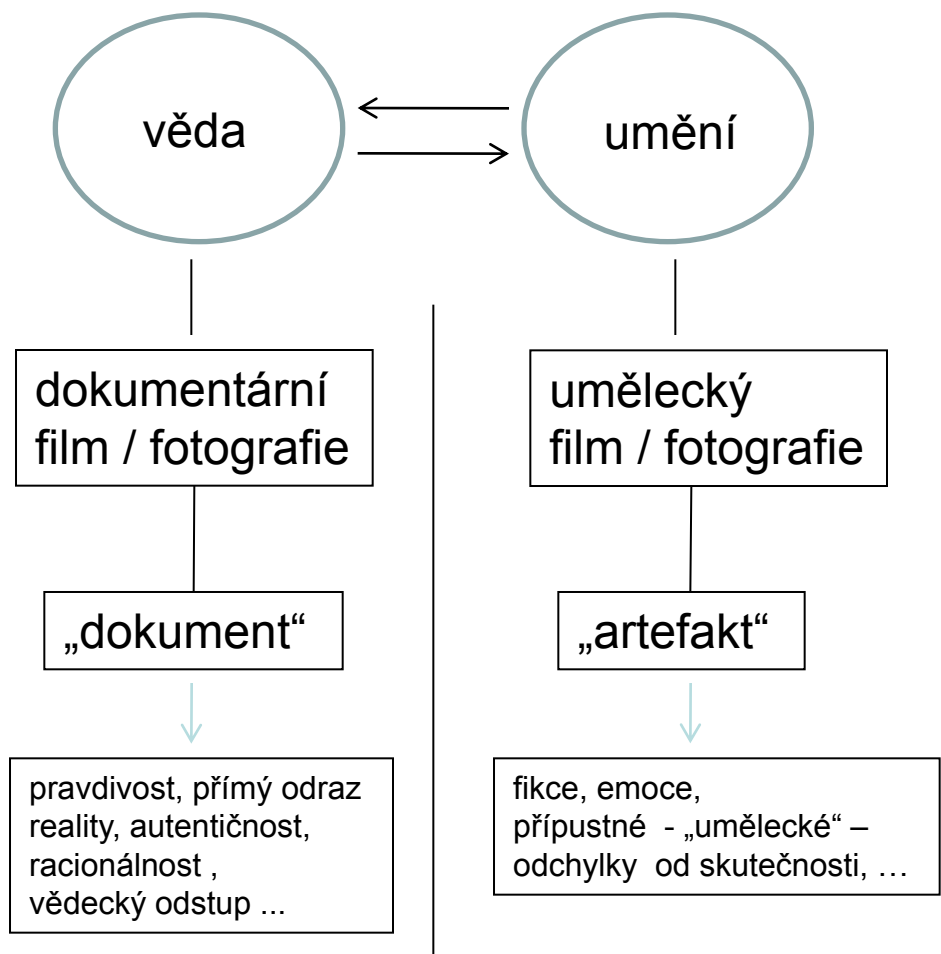
Interpretace vizuálních dokumentů

Konflikty a rozpory

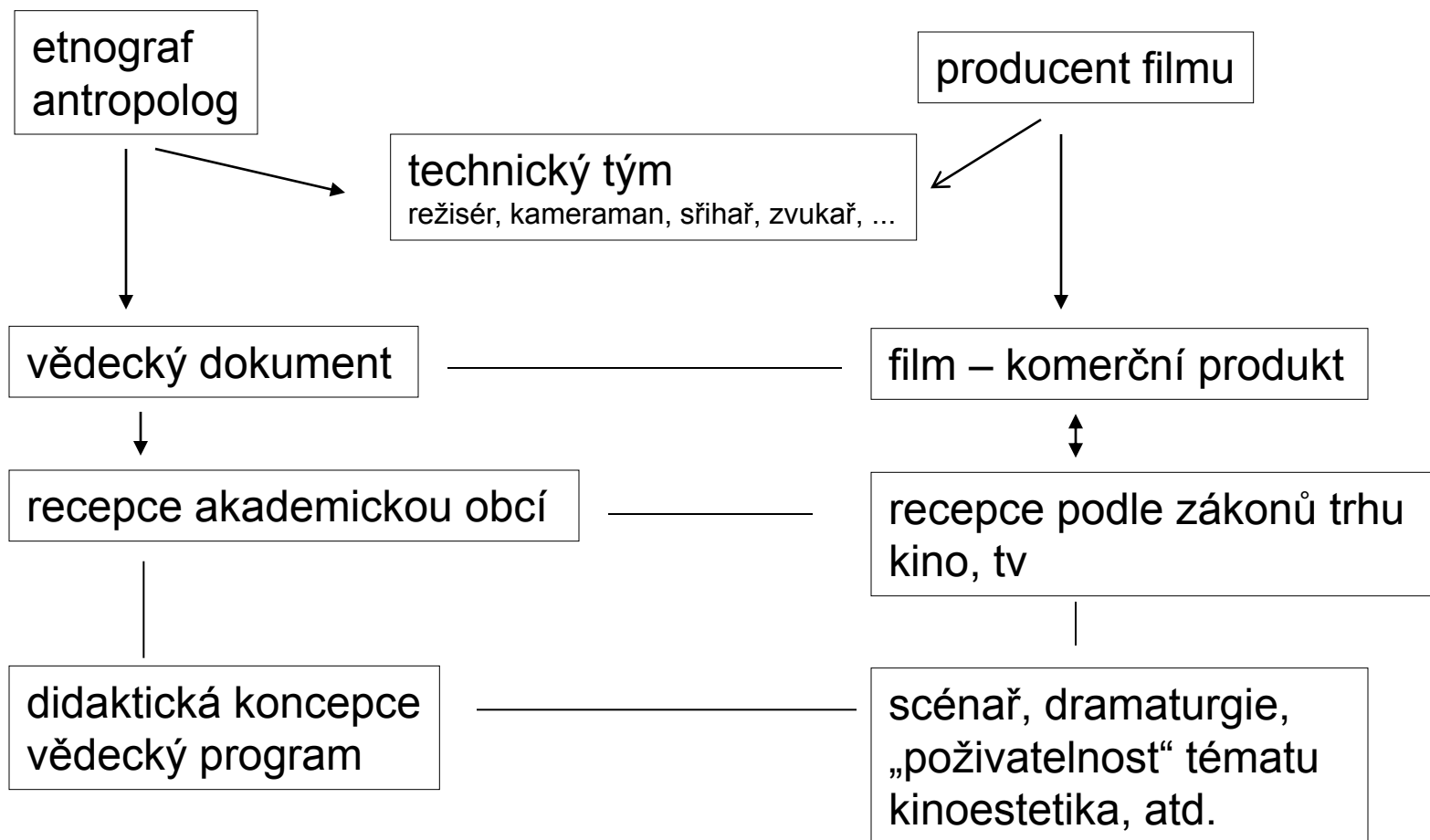
Umělecký dokument

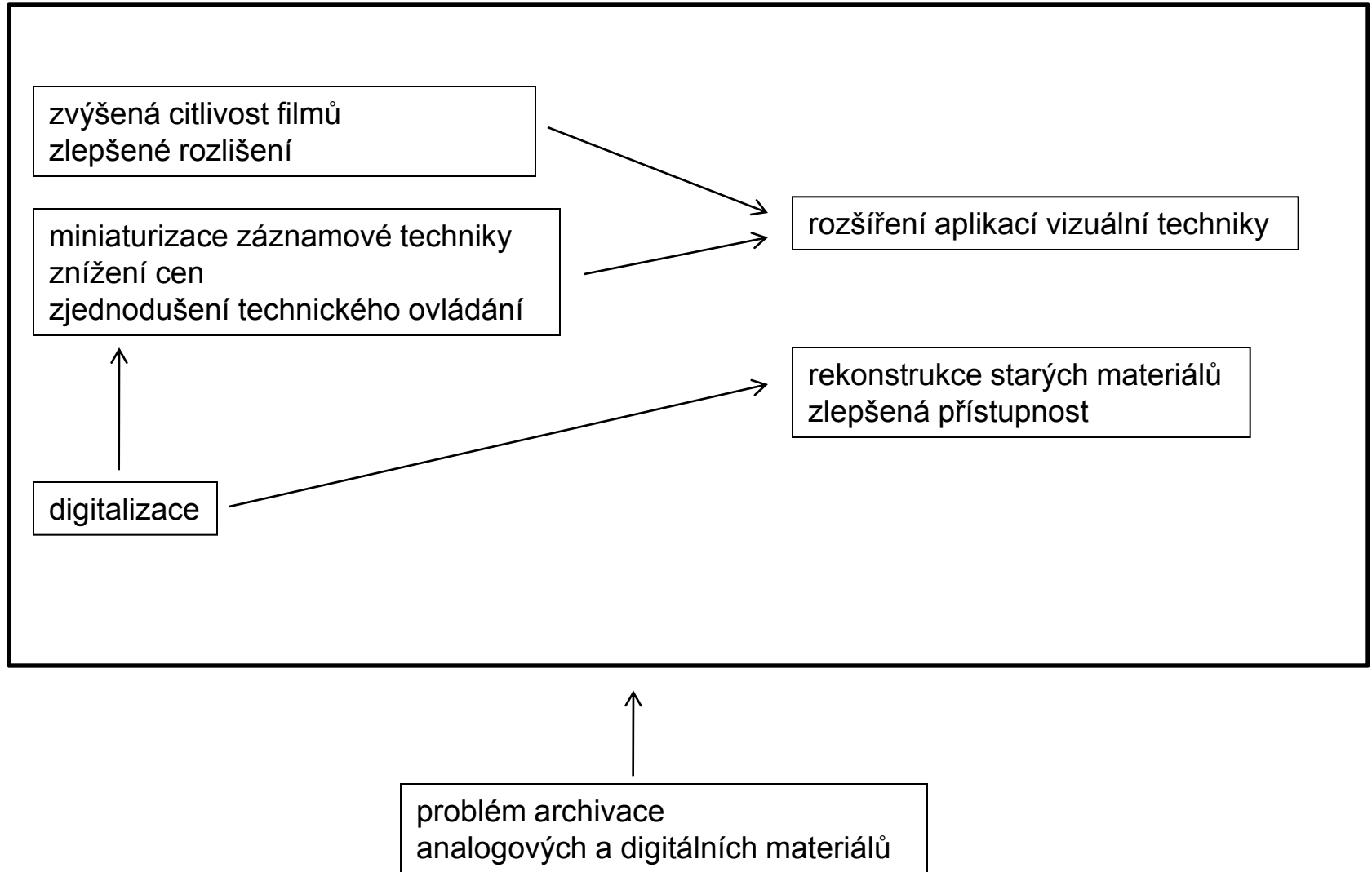
Diskuse

- Lze zařadit film / fotografie mezi ostatní umění?
- Vztah filmu / fotografie k textu

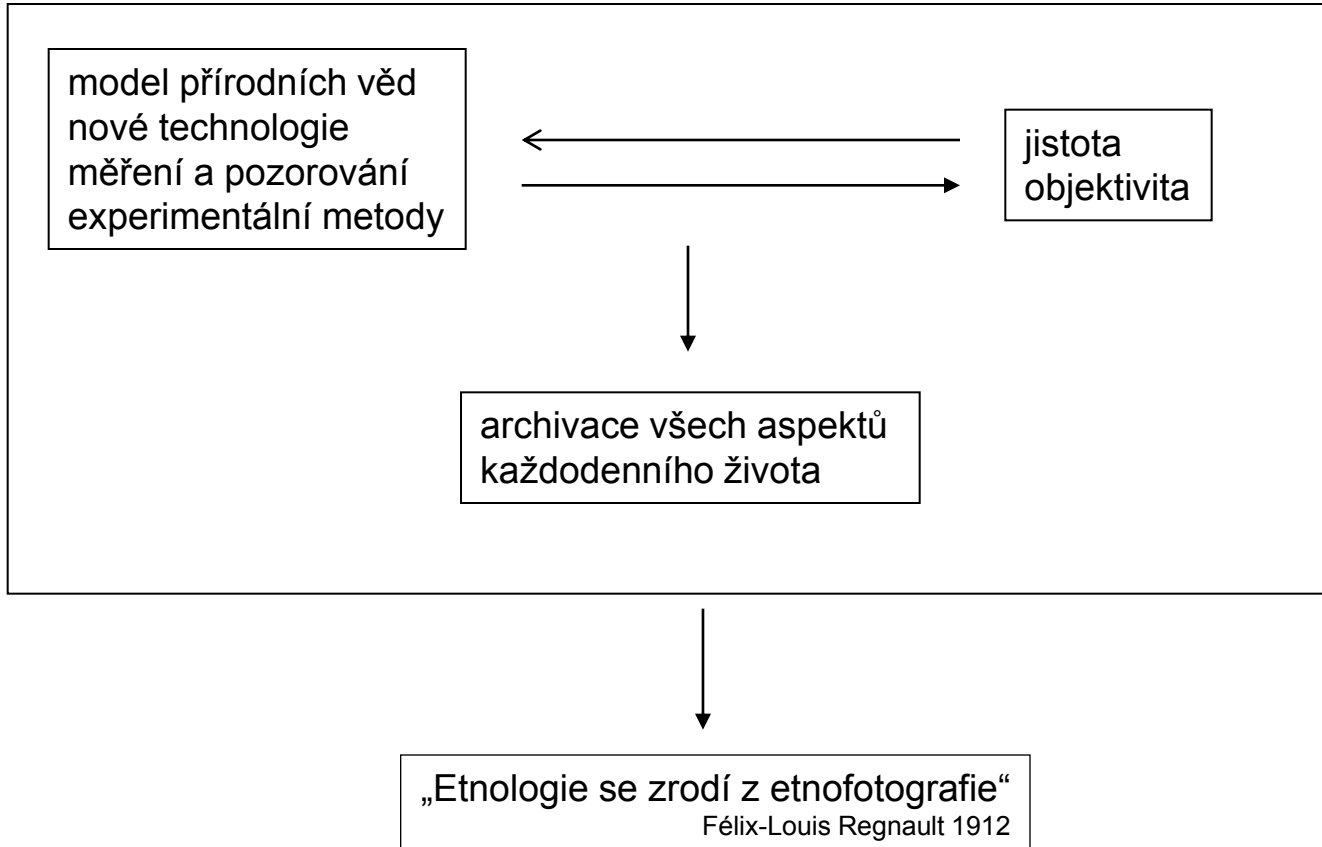
Jedno médium - rozdílná východiska – rozdílné výsledky

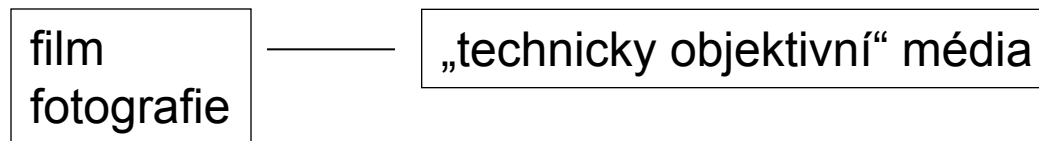
Technický vývoj

Vědecký pozitivismus

„Objektivita“ záznamu

„objektivita“ živého záznamu = skutečnost?

problém aranžování a
neviditelného dirigování
manipulace v pozadí

viz i: Eliot Weinberger „Lidé od kamery“, s. 233

„Boj s technikou“
odstranění rušivých faktorů

samá přítomnost
techniky

např. mikrofon(y), stativy atd.

slyšitelnost

např. šum

viditelnost

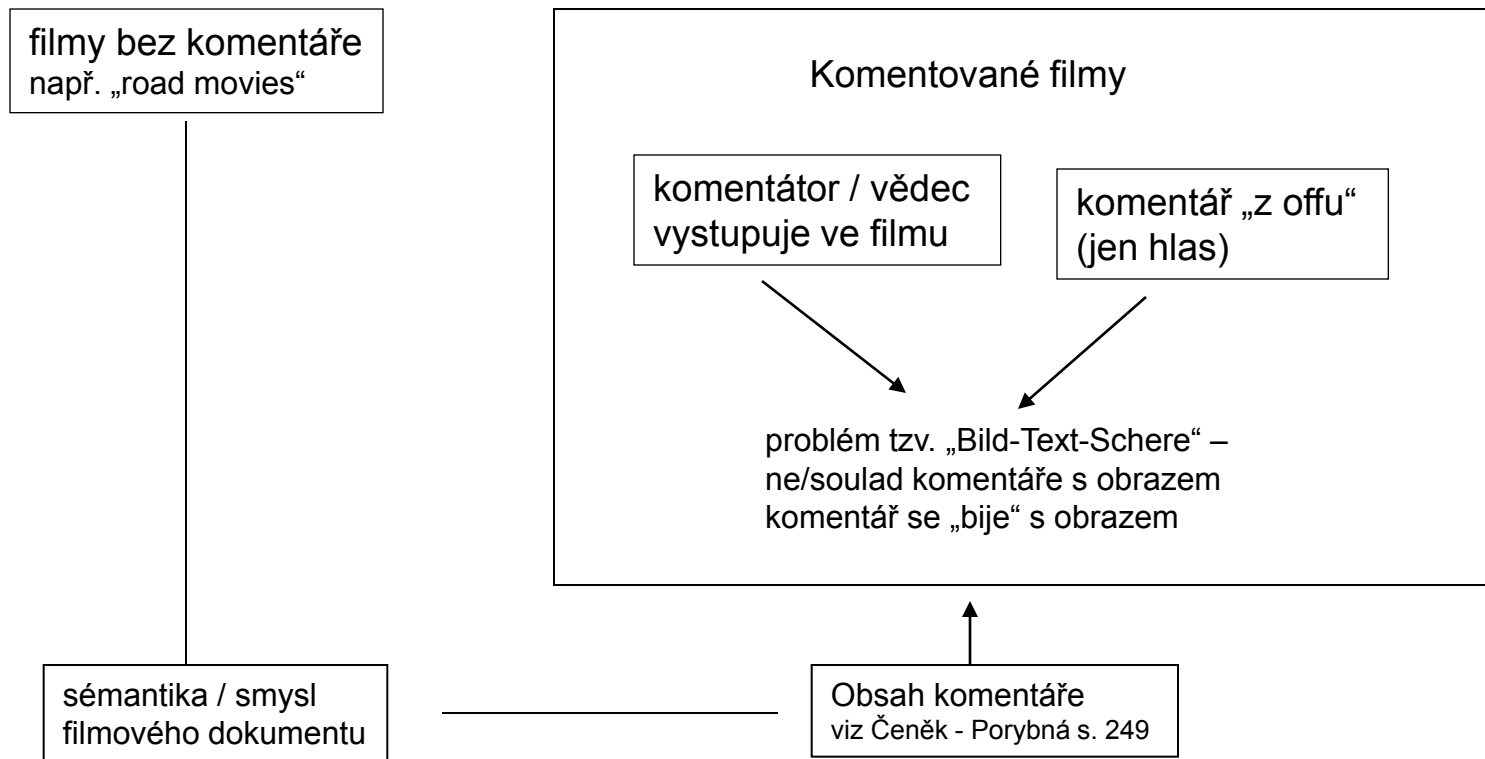
např. špatné osvětlení

podmínky snímání

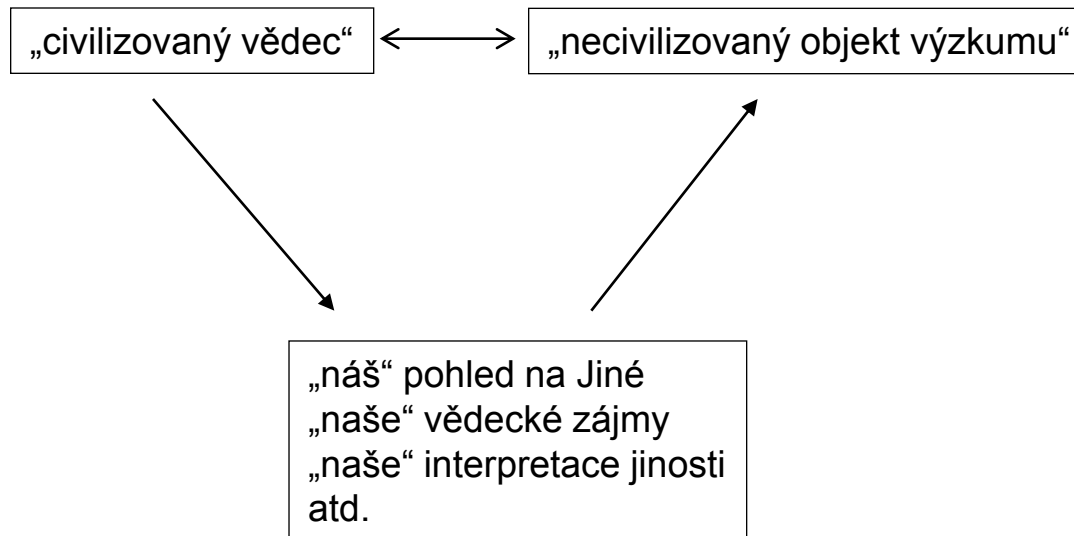
prostor, infrastruktura,
technické vybavení,
teamwork

vliv „boje s technikou“ na
autentičnost záznamu

Role komentáře ve filmu

Bílý eurocentrismus

Snímané osoby vystupují zpravidla jako objekty, nikoli jako subjekty.

Zřídka kdy vypráví něco o sobě, komentují něco atd. nebo diskutují s badateli.

Názory a životní zkušenosti snímaných osob eurocentristického badatele nezajímají.

Témata prvních etnografických filmů

exotika cizích zemí, kultur, životních praxí

v Africe

v Azii

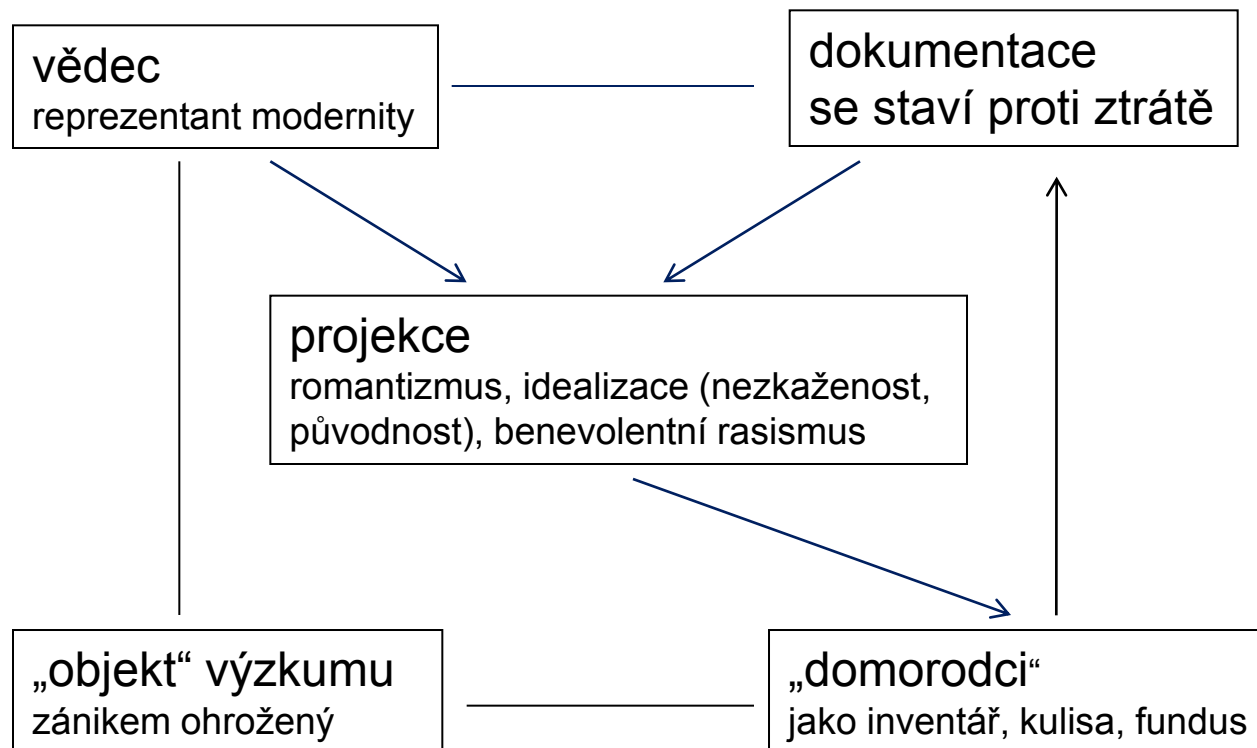
v Americe

v Austrálii

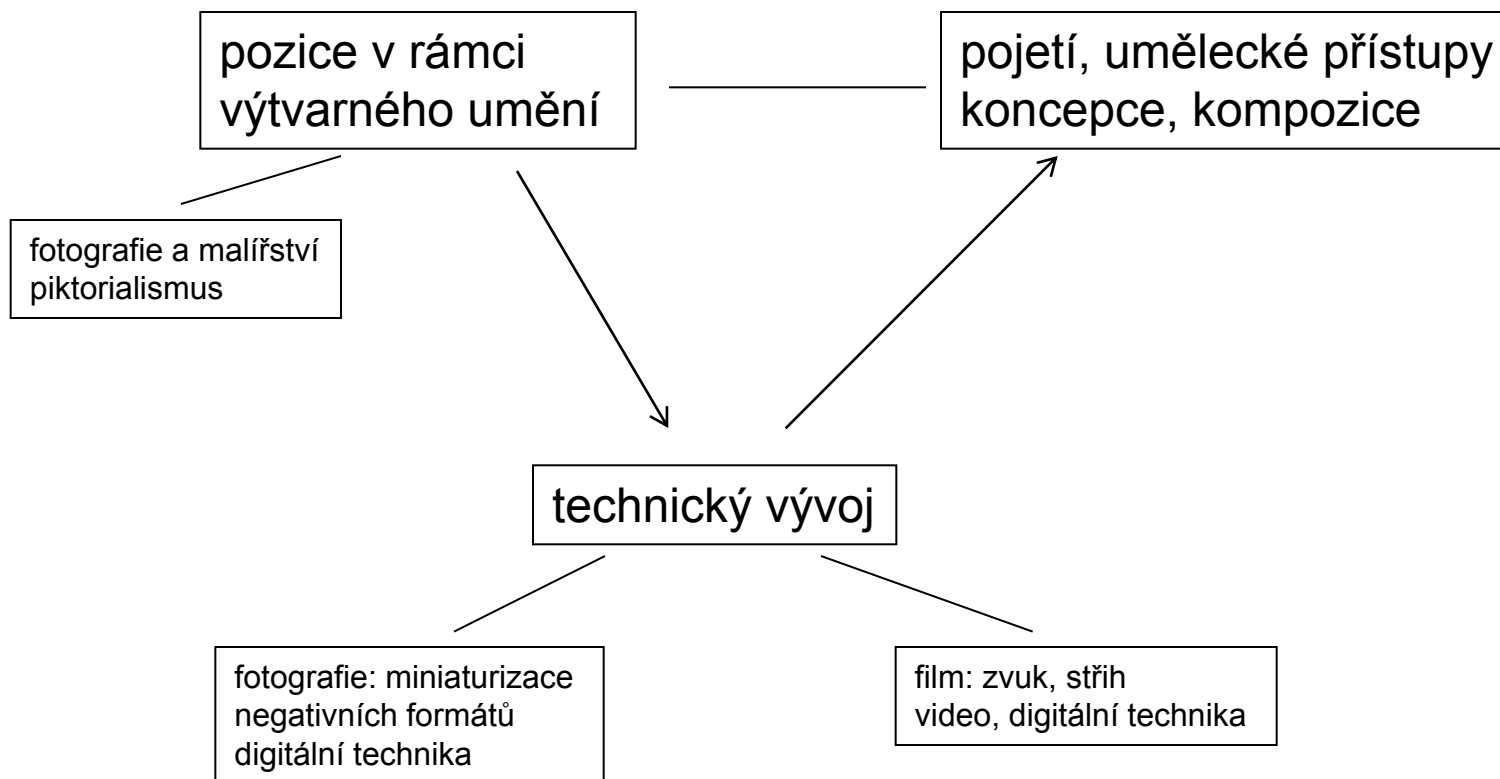
malebnost, barevnost, cizost

zkouška talentu pro kameramany (a fotografy)

Nerovný / kolonialistický diskurz

Film, fotografie jako umění

Diskuse

„Při natáčení westernů pracujte pokud možno se skutečnými Indiány.
Pokud to není možné nahradte je Maďary“

(Richard Leacock)

„Desatero“ vědeckého etnografického filmu

Eliot Weinberger: „Lidé od kamery“, s. 235 dle Karla Heidera „Ethnographic film“, 1976

- „Základní technická způsobilost“
- „Co nejmenší bezděčné deformace chování“ (tj. interakce s filmovým štábem)
- „Co nejmenší záměrné deformace chování“ (hraní nebo rekonstrukce událostí)
- „Přítomnost etnografa“ (ve skutečnosti nejradikálnější Heiderovo prohlášení: přiznání skutečnosti, že na místě někde číhá filmař)
- „Co nejmenší ‚časová deformace‘ a ‚deformace kontinuity‘. Události musí být ztvárněny ve stejném pořadí, jako se staly, v ideálním případě mají trvat stejnou dobu jako ve skutečnosti.“
- „Naprostě adekvátní vysvětlení a vyhodnocení různých deformací“ v tištěných podkladech
- „Přirozené synchronní ozvučení“ (na rozdíl od filmové hudby)
- „Optimálně demystifikující“ komentář, „relevantní pro vizuální materiál“
- „Zasazení chování do kulturního i fyzikálního kontextu“
- „Celá těla“ („Upřednostňovány jsou dlouhé záběry celých postav... před detaily tváří a jiných částí těla.“)
- „Celé aktivity“ (začátek, prostředek a konec)
- „Celí lidé“ (důraz na jednoho či dva jedince místo na „bezejmenné masy“)
- „Etnografické povědomí“ (poskytnuté odborníkem nebo ve spolupráci s ním)
- „Naprostě sjednocení s tištěným materiálem“

Nejznámější
představitelé
antropologických
filmů

Alfred C. Haddon

Torres Strait Expedition, 1898

Robert J. Flaherty

Nanuk, Člověk primitivní (Nanook of the North), 1922

Moana, 1926

Muž z Aranu (Man of Aran), 1934

Jean Rouch

Jaruar, 1954-1967

Les maîtres fous (The Mad Masters), 1954

Kronika jednoho léta (Chronique d'un été), 1961

Lionel Rogosin

On the Bowery, 1957

Come Back, Africa, 1957

Margaret Meadová

Trance and Dance in Bali (1952)

John Marshall

A Kalahari Family, 1951-2000

The Hunters: A !Kung Bushmen Film, 1958

Robert Gardner

Mrtví ptáci (1965) (Dead Birds), 1963

Nuerové (The Nuer), 1970

Rivers of Sand, 1975

Forest of Bliss, 1986

Tim Asch

The Feast, 1969

Yanomamo: A Multidisciplinary Study, 1971

Magical Death, 1974

The Ax Fight, 1975

A Man Called "Bee": Studying the Yanomamo 1975

A Balinese Trance Seance, 1979

Dennis O'Rourke

Cannibal Tours, 1988

Interpretace filmů

Nanuk, člověk primitivní (*Nanook of the North*)

F.T. Ronyová: „Taxidermie a romantická etnografie“

Karol Plicka

Jan Beran

Petr Baran

Kde domov

Toš cůfni

Umírající město

*The truest and most
human story of the
Great White Snows*

*A picture with more drama, greater
thrill, and stronger action than
any picture you ever saw.*

[Ukázky](#)
z filmu

[zpět](#)

REVILLON FRÈRES
PRESENT

NANOOK OF THE NORTH

A STORY OF LIFE AND LOVE IN THE ACTUAL ARCTIC

PRODUCED BY
ROBERT J. FLAHERTY, F.R.G.S.

Pathépicture

Karol Plicka

Filmová tvorba

http://www.ovguide.com/celebrity/karol_plicka.htm

Karol Plicka, známy aj pod menom Karel Plicka, sa narodil českým rodičom 14. októbra 1894 vo Viedni. S rodinou sa ako dieťa presťahoval do Česka. Prvé kontakty so slovenskou ľudovou kultúrou získal v detstve vďaka drotárom z okolia Trenčína. Ako dieťa sa tiež začal venovať hre na husliach a fotografovaniu. Kvôli predsudkom voči umeleckému povolaniu vyštudoval za učiteľa, venoval sa mu však len krátko. Už popri zberateľskej činnosti na Slovensku študoval na Univerzite Komenského v Bratislave národopis a hudobnú vedu. K pedagogike sa však neskôr vrátil, okrem iného učil na Katedre kamery na Filmovej fakulte Akadémie múzických umení v Prahe. Okrem pražskej Filmovej fakulty sa zaslúžil aj o vznik prvej filmovej školy v Česko-Slovensku pri Škole umeleckých remesiel v Bratislave.

[zpět](#)

Téměř všichni tvůrci etnografických filmů v rozhovorech poznamenali, že tento žánr je i po desetiletích ještě v plenkách. Těžko nesouhlasit. Poslední filmy vybrané pro nedávný festival etnografických filmů Margaret Mead Film Festival v New Yorku byly téměř všechny více či méně stejné. V každém byl vypravěč, z nichž mnozí stále jako by mluvili k místnosti plné zaostalých dětí: „Tady se vaří rýže. Rýže se pěstuje na polích.“ Filmy stále uvádí věty jako: „Toto je srdce Afriky.“ Pořád se objevují neuvěřitelně šovinistické okamžiky, jako když vypravěč vysvětluje: „Tyto vesnické děti mají málo hraček, a přesto jsou šťastné,“ nebo když v britském filmu o obrovských indických slavnostech Kumbh Mela nazývají duchovní vůdce z různých chrámů biskupy, opaty a jáhny, jako kdyby byli na čajovém dýchánku v Canterbury.

Pár věcí se změnilo: díky novým vysokorychlostním filmům mnohé filmy obsahovaly neobvyklé noční scény, osvětlené pouze

Podstata fotografie

Fotografie jsou protipólem filmu. Fotografie jsou retrospektivní a jsou tak přijímány, filmy jsou jejich opakem. Při pohledu na fotografii hledáte to, co bylo. V kině čekáte na to, co bude dál. Všechny filmy jsou, v tomto smyslu slova, dobrodružství: přicházejí, Postupují.

Berger – Mohr: Another Way

Ne ten kdo neumí písmo nýbrž ten kdo nerozumí fotografii bude analfabetem budoucnosti

László Moholy-Nagy

Co lze fotografovat již nelze malovat a naopak, co nelze fotografovat, je třeba malovat

Man Ray

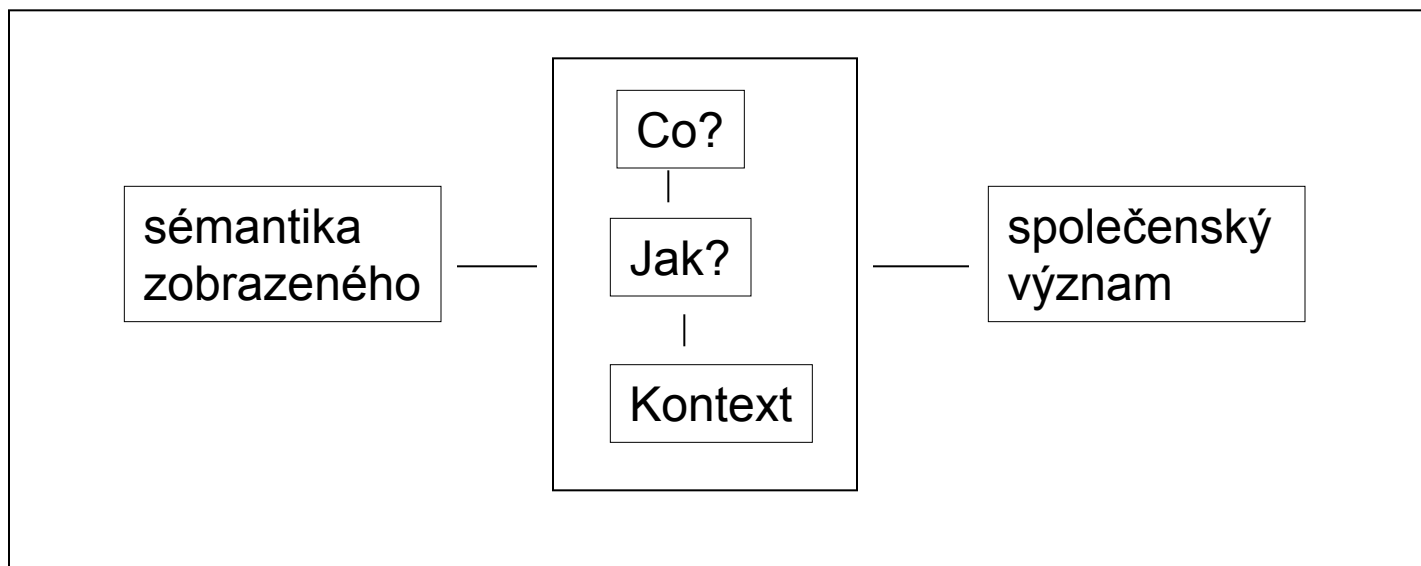
Fotografie - řemeslo anebo umění?

Jak může fotografie přispět k lidskému poznání?

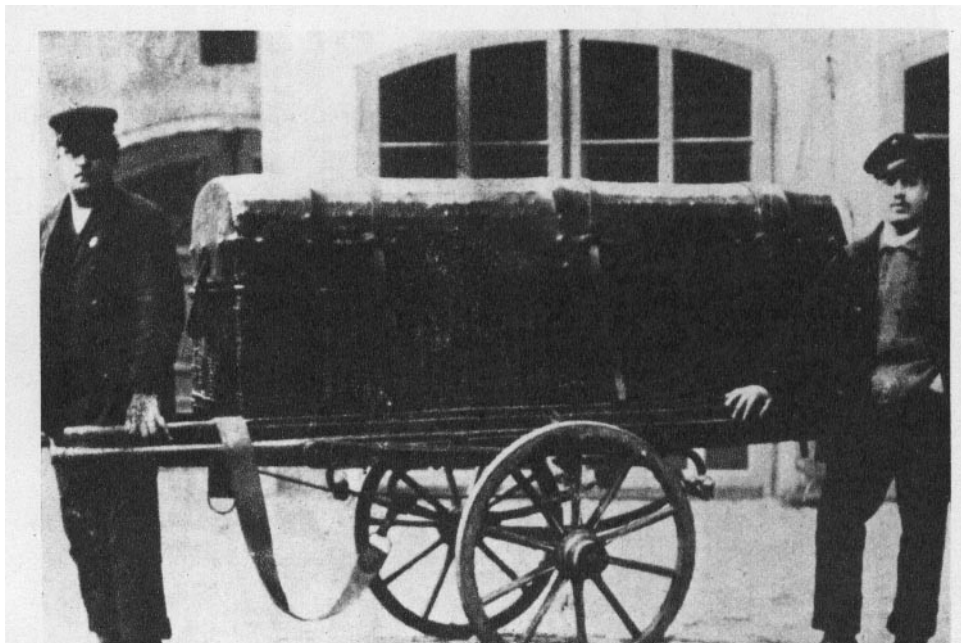
Fotografie jako historický / antropologický dokument

„číst“ / interpretovat
fotografii

zjistit pravdivost
autentičnost
autorství

Příklady interpretace obrazových dokumentů

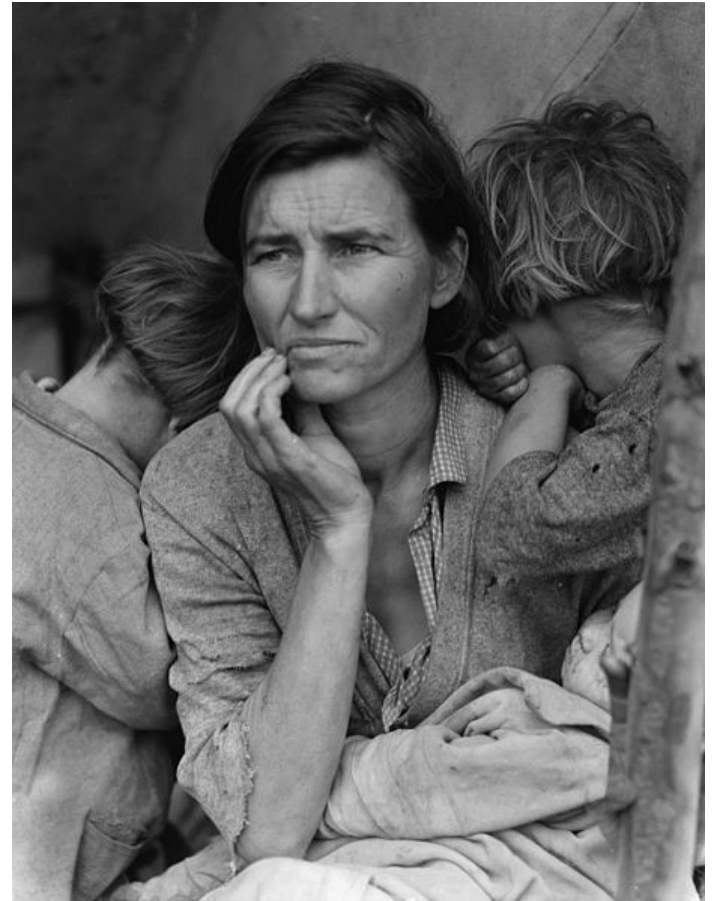
Košatina k odvážení opinců (1915)

Ilja Repin: Бурлаки на Волге / Burlaci na Volze
[zpět](#)

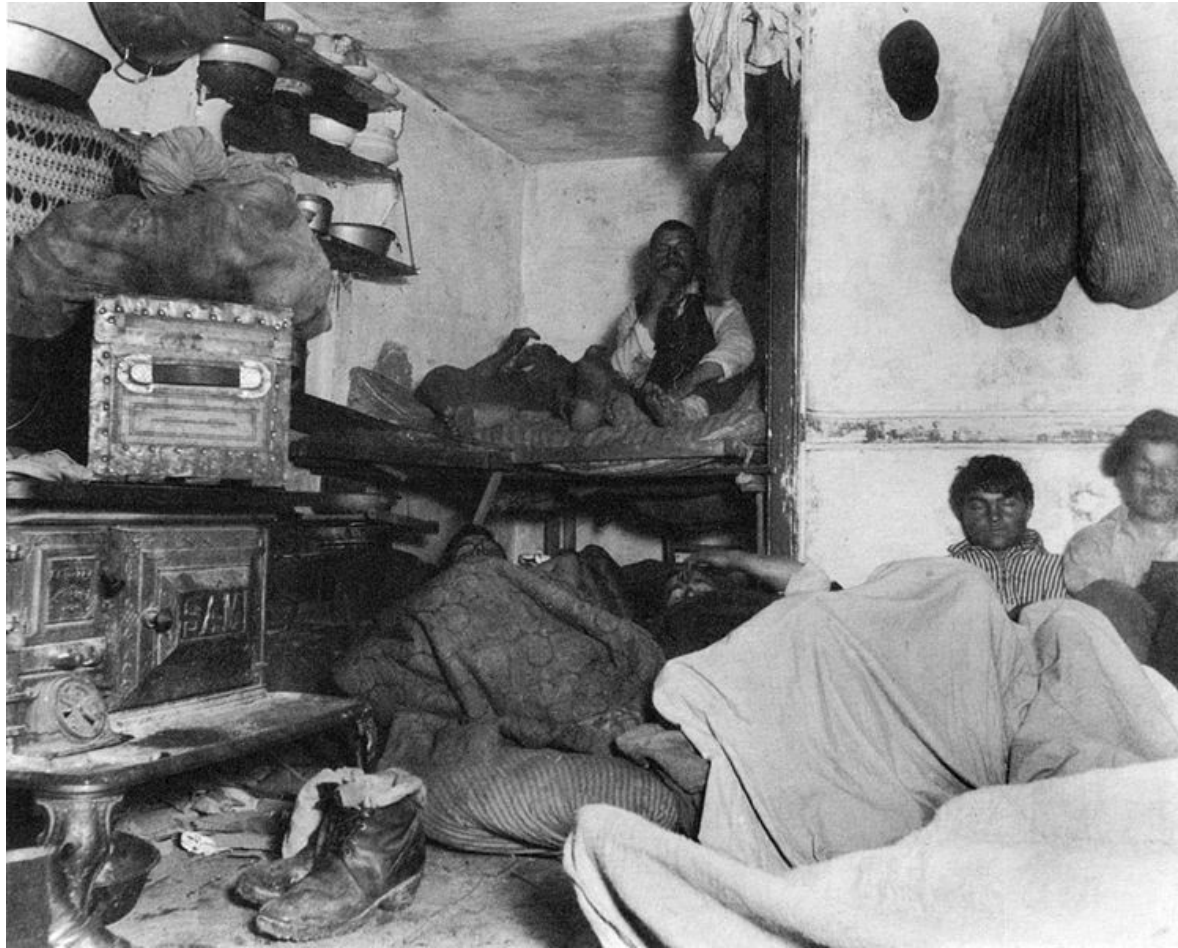
Dorothea Lange: Migrant Mother, 1936

The March, 1936 photograph by Dorothea Lange commonly called *Migrant Mother*. The photograph depicts the 32-year-old Florence Owens Thompson with three of her children in Nipomo, California. In the 1930s, the FSA (Farm Security Administration) employed several photographers to document the effects of the Great Depression on the population of America. Many of the photographs can also be seen as propaganda images to support the U.S. government's policy distributing support to the worst affected, poorer areas of the country. Lange's image of a migrant pea picker, Florence Owens Thompson, and her family has become an icon of resilience in the face of adversity.

Lewis Hine: Malá přadlena v přádelně v americké Jižní Karolíně v roce 1908.
Z dokumentace dětské práce.

Jacob Riis, "Lodgers in a Crowded Bayard Street Tenement--'Five Cents a Spot'"

Heinrich Zille: Muž ve Friedrichstraße, 1901

Eva Davidová

[Eva Davidová](#)

Josef Koudelka

Jindřich Štreit

Zabavené fotografie

10.6.1982

Obžaloba obsahuje 2 paragrafy: hanobení republiky a jejího představitelé

Fotograf je obviněn z výběru „záporných typů lidí – debilních, špinavých, otrhaných, zarostlých apod.“

2 měsíce vyšetřovací vazby

Fotoaparát zabaven jako nástroj trestného činu

Trest: 10 měsíců podmíněně na 2 roky

Rehabilitace: 1989

„snímek vlajky ČSSR umístěné v koutě prázdné a sešlé místnosti“

„muž a žena navlékají plynové masky pod portrétem
Presidenta. Snímek vyjadřuje militarisaci státní správy“

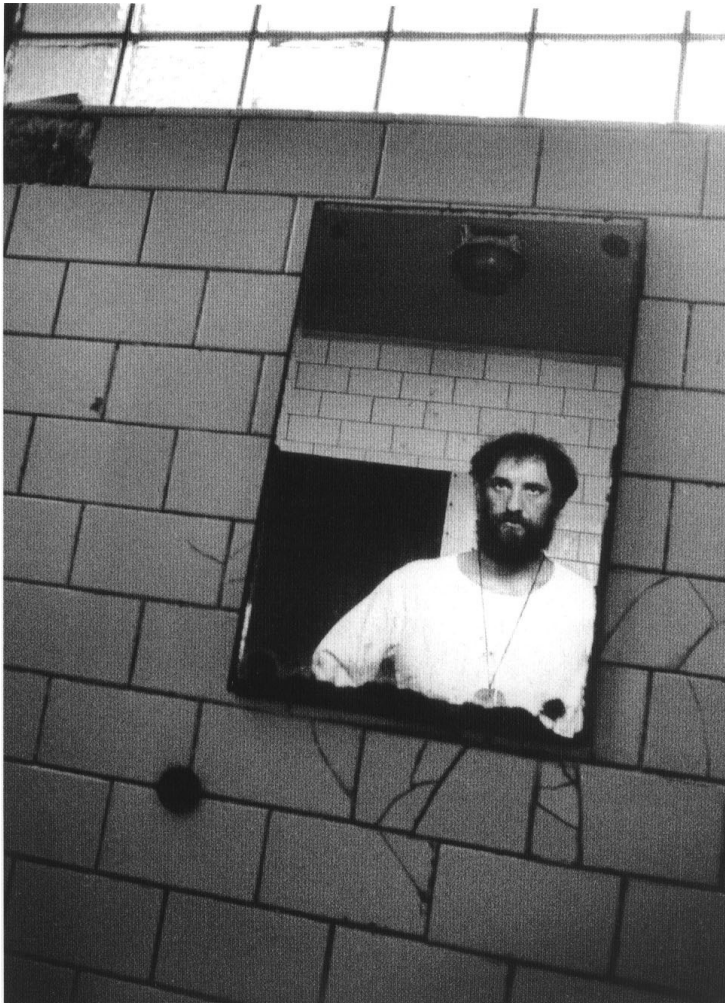
„Obviněný symbolicky vkládá Československou socialistickou republiku“ znázorňovanou školní mapou ČSSR do rukou debila“

„zesměšnění státních symbolů“

„mesiášský autoportrét“

peskere jakhenca – with own eyes – mit eigenen augen – vlastníma očima

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/23090>

Kritéria posuzování fotografického dokumentu

Informace

Autentičnost

Pravdivost

Identifikace: určení místa a doby, okolnosti vzniku snímku

Živá, aranžovaná a manipulovaná fotografie

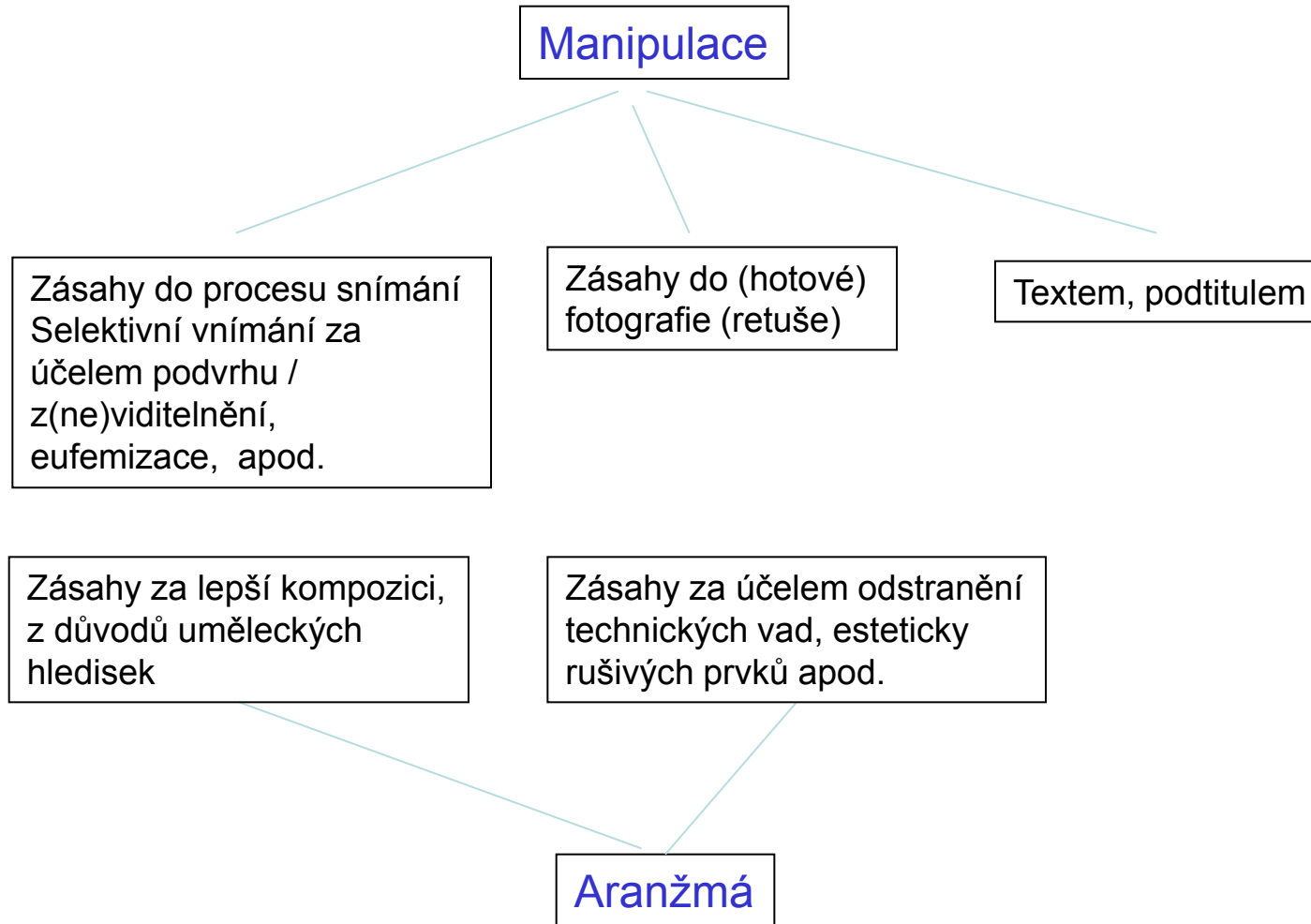
Varianta A

Varianta B

Manipuace vs. aranžmá

Aranžmá – fotomontáž/koláž - manipulace

Aranžmá

umělé zásahy do zobrazovacího procesu dle estetických kritérií, např. odstranění rušivých prvků - klasický portrét, krajiny atd.

Koláž / Fotomontáž

vědomé aranžování obrazových prvků např. za účelem zvýraznění určitých vztahů, které není možné fotograficky zachytit

Jindřich Štyrský
A.Rodčenko
John Heartfield
Klaus Staeck
...

Manipulace

známé retuše za Stalina, Mao Tse Tunga atd.

Příklad fotomontáže

John Heartfield

Příklad aranžované a částečně manipulované fotografie

Jevgenij Chaldej

Fotografie vznikla 3 dni po osvobození Berlína (= aranžmá) oproti originálu byly 3 hodinky na pravé ruce vojáka vyretušovány (= manipulace)

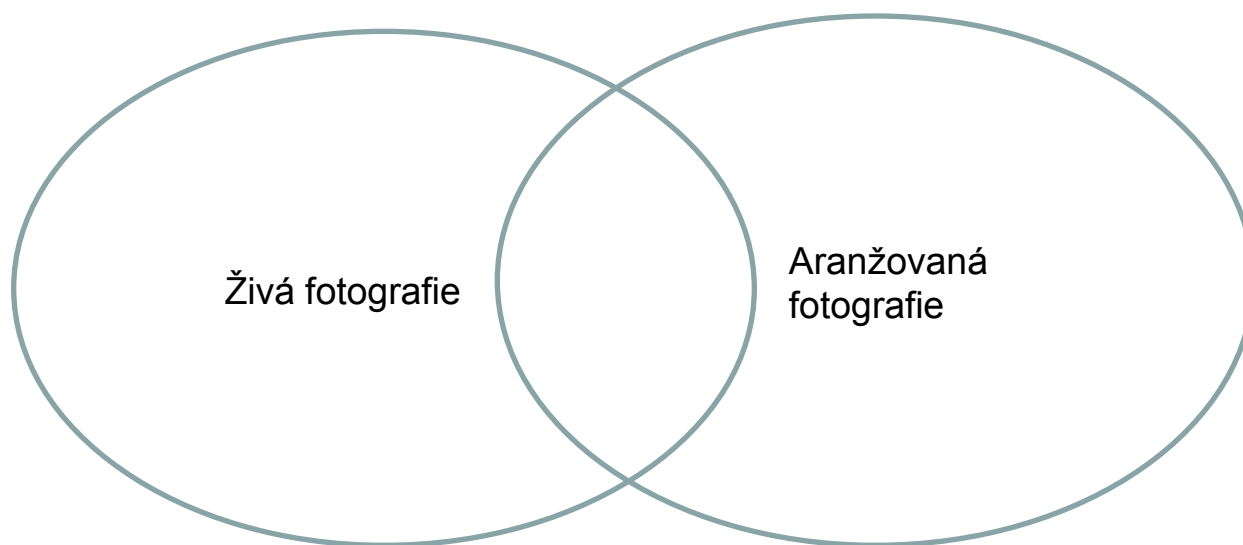
Příklad (politicky) manipulované fotografie

Stalin routinely air-brushed his enemies out of photographs. In this photograph a commissar was removed from the original photograph after falling out of favor with Stalin.

Vědecká fotodokumentace

Hranice mezi živou a aranžovanou fotografií

Doporučitelné příklady vizuální antropologie

Jacob Holdt: American Pictures. (Amerikanske Billeder) 1984

Klaus Bednarz: Die Ballade vom Baikalsee, 1988

Östlich der Sonne - Vom Baikalsee nach Alaska, 2002

Am Ende der Welt - Reise durch Feuerland und Patagonien, 2004

Moře literatury:

<http://www.medien-verstehen.info/html/quellen/literaturverzeichnis/index.html>